

ЄВРОПЕЙСЬКА СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

О.В. Горпинич, В.О. Салов, Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», Україна,

Висвітлено європейський досвід контролю та забезпечення якості вищої освіти. Визначено чинники формування системи забезпечення якості в країнах Європейського Союзу. Обґрунтовано напрями створення системи гарантії та оцінювання якості вищої освіти в Україні.

Забезпечення якості вищої освіти не є суто європейською проблемою. В усьому світі зростає увага до цієї проблеми, що пояснюється швидким розвитком вищої освіти і водночас підвищенням вартості освітніх послуг для держави і людей. Європа має намір здійснити свою мету стати найбільш динамічною і інтелектуальною економікою у світі (Лісабонська Стратегія). Нові ініціативи і вимоги, що виникають як в Європі, так і поза її межами, з огляду на інтернаціоналізацію вищої освіти, потребують відповідної реакції. Формування системи забезпечення якості, заснованої на єдиних стандартах і рекомендаціях, свідчить про виникнення справжнього європейського виміру у сфері забезпечення якості, що має посилити привабливість Європейського простору вищої освіти.

Таким чином, проблема якості освітніх послуг є однією з ключових (поруч із доступністю) для системи освіти будь-якої країни. Україна в цьому сенсі не є винятком. Швидше навпаки – жоден із численних українських ВНЗ не входить до 500 кращих університетів світу за провідними світовими рейтингами. Для порівняння, в Австралії серед 39 університетів, з яких 37 державних і які охоплюють 94% студентів країни, 8 входять до 200 кращих університетів світу. Нова Зеландія має 8 університетів, з яких 3 входить до 200 кращих [1].

І хоча з 2011р. намітилися певні позитивні зрушення, проте назвати їх показовими навряд чи можливо. Так два українських ВНЗ – НТУУ «КПІ» та Донецький національний університет – потрапили до ТОП-700 рейтингу найкращих університетів світу за оцінками британської агенції QS World University Rankings [2]. Проте лише у сьомій сотні.

Так, за даними національного фонду фундаментальних досліджень США, протягом останніх 10 років вища освіта і наука України, за сукупними показниками, перемістилася з 32-го на 41-е місце у світі. Зниження якості підготовки людського капіталу почало безпосередньо впливати на втрату конкурентоспроможності країни у світі. Виробництво в Україні високотехнологічної продукції, яка створювалася на основі нових знань, і її експорт протягом останніх 10 років постійно зменшувалися. Так, у 2001 році частка високотехнологічного експорту в загальному експорті України становила 5,5%, а в 2012-му — близько 4%, тоді як, наприклад, для Китаю цей показник за такий же відрізок часу різко зростав — з 18 до 33% [3].

Низька якість української освіти стає предметом серйозного занепокоєння вітчизняних роботодавців. У 2010 році за індексом глобальної конкурентоспроможності Україна посіла 89 місце серед 133 країн світу, перемістившись із 69 місця, яке посідала у 2006 році. Лише половина випускників українських університетів де-факто затребувана роботодавцями. У 2009 році майже 50 % випускників ВНЗ склали ті, хто здобув освіту за напрямами підготовки «соціальні науки, економіка, комерція та підприємництво, право», тоді як «інженерія, транспорт, архітектура» — 21 %, «освіта, культура і мистецтво, гуманітарні науки» — 19 %, «природничі науки, сільське господарство, лісництво і рибництво» — 5,3 %, «медицина» — 2,7 %, «математика та інформатика» — 2,6 %. Це становить серйозну проблему для майбутнього інноваційного розвитку суспільства вже в найближчому майбутньому [4].

Крім зростання вимог і зацікавленості українського суспільства в суттєвому поліпшенні якості освітньої діяльності, ця проблема актуалізувалася ще й іншими чинниками. Насамперед ідеться про те, що освіта, особливо вища, стає більш масовою. Це, у свою чергу, зумовлює проблему можливої девальвації академічних стандартів, перетворення цієї освітньої галузі у своєрідний додаток господарського комплексу. Проблема оцінювання якості освіти актуалізується і тому, що в умовах розвитку демократичного суспільства постає гостра вимо-

га до закладів освіти ставати відкритими та підзвітними громадянському суспільству з погляду результатів своєї діяльності. Не менш важливе значення мають і процеси глобалізації, підвищення мобільності учнів, студентів, викладачів. Виникає необхідність порівняння результатів функціонування української освітньої системи з національними освітніми системами інших держав. Зробити таке порівняння без функціонування ефективної системи моніторингу якості освіти неможливо.

Якість вищої освіти є основним показником рівня довіри до навчальних закладів, сумісності національних систем освіти різних країн. Забезпечення якості освіти є завданням багатоплановим і охоплює такі аспекти [5]:

- наявність науково-педагогічних кадрів відповідного рівня кваліфікації, а також фінансових, матеріальних, інформаційних, навчально-методичних та інших ресурсів;
- вироблення чітких вимог до контингенту студентів та їх практична реалізація під час прийому (конкурсного відбору) на навчання;
- організація навчального процесу, адекватна сучасним тенденціям розвитку національної та світової вищої школи та рівню розвитку суспільства та економіки;
- визначення умов та параметрів системи атестації студентів;
- розроблення та реалізація нових освітніх технологій;
- контроль освітньої діяльності та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання і на всіх рівнях - вищого навчального закладу, держави та на міжнародному рівні.

Таким чином, актуальність проблеми модернізації системи забезпечення якості освіти в Україні повинна розглядатися, в першу чергу, в контексті загальноєвропейського простору вищої освіти, а сама актуальність дослідження визначається протиріччям та його подоланням між вимогами до конкурентоспроможної, якісної національної освіти та відсутністю системи формування та управління якістю вищої освіти.

Завданням цієї роботи є:

- з'ясування досвіду планування, організації, управління якістю європейської вищої освіти на підставі сучасних стандартів якості;
- аналіз чинників формування системи забезпечення якості в країнах Європейського Союзу та домінуючих оцінювальних підходів якості в європейському освітньому просторі;
- обґрунтування актуальних напрямів розробки та імплементації ефективної системи формування, гарантії та оцінювання якості вищої освіти в Україні.

Важливість поставленого завдання підтверджується приєднанням України до Болонського процесу (19 травня 2005 р. Берген, Норвегія), який визначає якість освіти як основу створення європейського простору. Одним з основних напрямів діяльності держав-учасниць Болонського процесу є європейська співпраця щодо забезпечення якості вищої освіти. Забезпечення якості освіти в контексті Болонської декларації - це не лише надання сукупності знань та умінь, що ними має володіти особа, яка навчалась за певною освітньою програмою, але й розроблення критеріїв, форм та методів оцінювання знань.

Відомі три основні моделі якості освіти [6]:

- англійська - базується на внутрішньому самооцінюванні якості в межах певного вищого навчального закладу;
- французька - передбачає зовнішню оцінку вищого навчального закладу з погляду його відповідальності перед суспільством;
- американська - поєднує риси як англійської, так і французької моделей.

В основу європейської системи забезпечення якості вищої освіти покладена саме американська модель, яка є найприйнятнішою в умовах інтеграційних освітніх процесів. В Європі поки що відсутня єдина система інституційної оцінки діяльності освітніх установ, аналогічна системі акредитації в США. Проте в кожній країні існують свої підходи до забезпечення й оцінки якості вищої освіти, що можна поділити на дві групи.

Перша група. Для освітніх систем, де функціонують органи державного управління (міністерства та ін.), яким делеговано право виробляти та здійснювати державну політику в галузі вищої освіти. У цьому випадку пріоритети у проведенні моніторингових процедур надаються

державним органам або структурам, що фінансуються урядами. Окрім України, на сьогодні, такий підхід не використовується в жодній із 47 країн-учасниць Болонського процесу. Він не відповідає ні європейським, ні міжнародним рамковим стандартам та рекомендаціям із забезпечення якості вищої освіти.

Друга група. Для освітніх систем, в яких централізованого управління вищою освітою немає. У цьому випадку переважає процес самооцінювання ВНЗ або професійне чи громадське незалежне оцінювання їхньої діяльності в цілому (інституційна акредитація) чи навчальних програм (акредитація програми). У цьому випадку централізованої системи управління із забезпечення якості вищої освіти в державі не існує, що відповідає як європейським, так і міжнародним стандартам.

Але починаючи з кінця 80-х - початку 90-х рр. XX ст. як у першій, так і в другій системах розпочалися інтеграційні процеси, метою яких є не стільки здійснення контролю з боку держави, як проведення моніторингових досліджень з метою розвитку, вдосконалення і саморегуляції діяльності ВНЗ. Особливо активно ці процеси почали розвиватися на початку XXI ст., коли в Європі виникла Європейська асоціація із забезпечення якості у вищій освіті (European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA)). Вона була створена у 2000 році як Мережа для заохочення європейської співпраці у сфері забезпечення якості, контролю та гарантування якості освіти в європейському освітньому просторі.

Основними завданнями цієї асоціації є:

- обмін інформацією та поширення позитивного досвіду, зокрема щодо методологічних напрацювань у сфері оцінювання якості освіти та їх практичної реалізації;
- експертне оцінювання та консультування з питань гарантування якості освіти на прохання країн - членів ЄС та міжнародних організацій;
- встановлення та підтримування контактів з міжнародними експертними організаціями.

У 2003 році міністри країн-учасниць Болонського процесу у Берлінському комюніке [7] доручили ENQA розробити в співпраці з іншими організаціями [European University Association (EUA); European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE); and the National Unions of Students in Europe (ESIB)] (група E4) єдині узгоджені стандарти, процедури та рекомендації із забезпечення та оцінки якості освіти. Результатом такого звернення стала доповідь ENQA, в якій пропонується брати за основу оцінки якості вищої освіти три групи стандартів.

1. Стандарти для внутрішнього гарантування якості вищого навчального закладу.
2. Стандарти для зовнішнього гарантування якості вищого навчального закладу.
3. Європейські стандарти для зовнішніх агентств з гарантування якості.

Розроблені стандарти і рекомендації – European quality assurance standards and guidelines (ESG) - були схвалені на конференції в Бергені 2005 року [8].

Призначення ESG – надати допомогу і визначити орієнтири як для вищих навчальних закладів при розробці своїх власних систем забезпечення якості, так і для агенцій, які здійснюють незалежні перевірки. Крім того, ці стандарти і рекомендації роблять свій внесок у створення спільної основи для діяльності як закладів освіти, так і агенцій із забезпечення якості. Згідно зі стандартами гарантування якості освіти здійснюється на інституціональному, національному та європейському рівнях [9].

Стандарти і рекомендації ґрунтуються на ряді основних принципів внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти, а саме:

- ВНЗ несуть основну відповідальність за якість наданих ними освітніх послуг і за те, як ця якість забезпечується;
- інтереси суспільства щодо якості та стандартів вищої освіти мають бути захищені;
- потрібно розвивати і вдосконалювати якість навчальних програм в інтересах студентів та інших бенефіціарів вищої освіти на Європейському просторі вищої освіти;
- мають існувати ефективні та надійні організаційні структури, у межах яких ці академічні програми здійснюються та підтримуються;

- важливість прозорості і використання зовнішньої фахової допомоги в процесах забезпечення якості;
- створення культури якості у ВНЗ має отримати всіляку підтримку;
- необхідно розробити процеси, за допомогою яких ВНЗ зможуть демонструвати свою відкритість та підзвітність, включаючи підзвітність за державні і приватні інвестиції;
- забезпечення якості, яке гарантує відкритість та підзвітність, повністю сумісне з процесами забезпечення якості для підвищення ефективності роботи закладу;
- заклади вищої освіти мають демонструвати свою якість як на національному, так і на міжнародному рівнях;
- процеси, які застосовуються, не повинні обмежувати різноманіття та стримувати нововведення.

Таким чином, європейська система забезпечення якості освіти базується на Європейських стандартах і рекомендаціях (ESG), які у свою чергу ґрунтуються на основних принципах:

- зацікавленість студентів і роботодавців, а також суспільства в цілому у високій якості вищої освіти;
- ключова важливість автономії закладів і установ, збалансована усвідомленням того, що автономія несе із собою дуже серйозну відповідальність;
- система зовнішнього забезпечення якості повинна відповідати своїй меті і не ускладнювати роботу навчальних закладів більше, ніж це необхідно для виконання цією системою своїх завдань.

При створенні стандартів і рекомендацій малася на увазі можливість їхнього застосування в усіх вищих навчальних закладах і агенціях із забезпечення якості Європи, незалежно від їхньої структури, функцій і розміру, чи національної системи, до якої вони належать. Залежно від умов своєї співпраці, освітні заклади і агенції мають самі визначити процедурні послідовності, за якими здійснюватимуться рекомендовані стандарти.

Стандарти і рекомендації насамперед підтримують дух «Грацької Декларації від липня 2003 року» [10], проголошеної Європейською Асоціацією університетів, де йдеться про те, що «мета європейського виміру у сфері забезпечення якості – це ствердження взаємної довіри та забезпечення більшої прозорості в умовах розмаїття національних систем і предметних галузей». Визнається верховенство національних систем вищої освіти, важливість автономії освітніх закладів і агенцій із забезпечення якості, а також конкретні вимоги різних академічних дисциплін.

Важливим є також розуміння, що відповідно до принципу інституційної автономії, основна відповідальність за забезпечення якості у сфері вищої освіти лежить на кожному закладі, і це становить основу для справжньої підзвітності академічної системи в межах національної системи забезпечення якості. Тому стандарти і рекомендації спрямовані на знаходження необхідного балансу між розвитком внутрішньої культури дотримання якості і тією роллю, яку можуть відігравати процедури зовнішнього забезпечення якості.

У 2004 році Мережа для заохочення європейської співпраці у сфері забезпечення якості була трансформована в Асоціацію. Важливо відмітити, що ідея Асоціації виникла з успішної реалізації Європейського пілотного проекту оцінювання якості у вищій освіті (1994 - 1995 рр.), який довів цінність обміну досвідом у питанні забезпечення якості. Пізніше цю ідею було закріплено в Рекомендаціях Ради (98/561/ECof 24 September 1998) щодо європейської співпраці в забезпеченні якості у вищій освіті та Болонській декларації від 1999 року. Європейська комісія фінансує діяльність ENQA через грантові механізми від початку її діяльності.

У 2008 року в Брюсселі (Бельгія) було створено Європейський реєстр забезпечення якості (EQAR), засновником якого стала група E4. Головною умовою включення до реєстру є відповідність ESG та ряд інших критеріїв, визначених у доповіді групи E4 на конференції у Лондоні 2007 року [11]. Метою діяльності EQAR є забезпечення прозорості і доступної інформації про надійні агенції із забезпечення якості освіти, що працюють в Європі, а також сприяння мобільності студентів та підвищення довіри до вищих навчальних закладів.

Згідно з *першою групою стандартів* Європейської асоціації із забезпечення якості у вищій освіті, вищі навчальні заклади повинні мати *внутрішню політику* та відповідні методики гарантування якості власних програм та критерії нагородження. ВНЗ є відповідальними за

розвиток культури визнання важливості якості в роботі. Для досягнення цього слід не лише розробляти, але й запроваджувати таку стратегію безперервного покращення якості, в якій певна роль відводиться студентам та іншим зацікавленим фізичним та юридичним особам. Крім того, передбачається існування формальних механізмів погодження, періодичної перевірки та моніторингу власних програм та нагород; оцінювання студентів згідно гласних критеріїв, які застосовуються однаково до всіх; наявність механізмів встановлення компетентності та необхідної кваліфікації викладачів. Вищі навчальні заклади несуть відповідальність за доступність літератури, необхідної для опанування програми; за проведення роботи зі збору, аналізу та використання відповідної інформації з ефективного менеджменту навчальних програм та іншої діяльності; за регулярне оприлюднення актуальної, неупередженої та об'єктивної інформації (як кількісної, так і якісної) щодо тих програм та нагород, які пропонуються.

Друга група стандартів Європейської асоціації із забезпечення якості у вищій освіті стосується *зовнішньої оцінки*, яка, маючи за відправну точку ефективність внутрішньої оцінки якості, передбачає також наступне. Усі відповідальні сторони визначаються з метою, цілями та методикою ще до того, як розробляється сам процес зовнішнього гарантування якості. Будь-які рішення, прийняті в результаті зовнішнього оцінювання, мають ґрунтуватись на детально розроблених гласних критеріях, що застосовуються однаково до всіх. Усі процедури розробляються строго у відповідності з поставленими метою та цілями. Доповіді публікуються, а також пишуться в стилі прийнятному і зрозумілому для тієї аудиторії читачів, на яку вони спрямовані. Читач має легко знаходити будь-які ухвали, рішення чи рекомендації, що містяться у доповіді. Необхідна загальноприйнятна методика організації заходів реагування на висловлені після перевірки зауваження. Процес зовнішнього гарантування якості повинен проходити на циклічній (періодичній) основі. Тривалість циклу і методика перевірки мають бути чітко визначені і оголошені заздалегідь. Агентства з гарантування якості повинні час від часу готувати зведення з опису та аналізу отриманих в результаті перевірки даних.

Третя група стандартів Європейської асоціації із забезпечення якості у вищій освіті стосується *зовнішніх агентств з гарантування якості*, які в першу чергу беруть до уваги наявність та ефективність описаних вище вимог та рекомендацій. Агентства повинні бути формально визнані компетентними органами влади всього європейського простору вищої освіти як такі, що мають повноваження провадити зовнішнє оцінювання та діють на основі встановлених юридичних норм і відповідають усім правовим вимогам у межах своєї сфери діяльності. Агентства здійснюють гарантування якості на різних рівнях і на регулярній основі, ефективно і продуктивно, за чітко встановленими гласними цілями, забезпечуються пропорційно необхідними людськими та фінансовими ресурсами. Агентства мають бути незалежними в такій мірі, щоб водночас нести автономно відповідальність за свої дії і не зазнавати жодного впливу третьої сторони (вищого навчального закладу, міністерства чи іншої зацікавленої особи). Діяльність та критерії оцінювання, якими послуговуватимуться агентства, можуть включати:

- самооцінку суб'єкта перевірки;
- зовнішнє оцінювання групою експертів;
- публікацію доповіді, яка включає рішення, рекомендації і таке інше;
- процедуру доопрацювання з метою перевірки вжитих навчальним закладом заходів з усунення недоліків чи врахування рекомендацій доповіді.

Незалежний статус агенцій із оцінювання якості освіти є одним із критеріїв для членства в Європейській мережі із забезпечення вищої освіти (ENQA).

Наведемо приклад діяльності такої незалежної агенції у Великій Британії. Агенція із забезпечення якості (англ. Quality Assurance Agency, QAA) Великої Британії — це незалежний орган, що фінансується за рахунок внесків ВНЗ та контрактів із головними установами, що займаються фінансуванням вищої освіти. Ця агенція зареєстрована як благодійна організація. В Асоціації працює 125 осіб, також до роботи залучається понад 550 рецензентів. Сфера відповідальності QAA — «слідкувати за дотриманням вимог громадського інтересу (publicinterest) у стандартах кваліфікацій вищої освіти та заохочувати постійне покращення менеджменту якості вищої освіти». Ця мета досягається через «перегляд та рецензування

стандартів і якості, а також надання орієнтирів, котрі допомагають установити чіткі та зрозумілі стандарти» [12].

У своїй роботі QAA використовує принцип peer-review — рецензування роботи «рівними» (peers), тобто виконання навчальної функції ВНЗ оцінюють викладачі інших закладів, адміністративної - представники адміністрацій. Починаючи із 2009 року в усі команди з оцінювання включаються також студенти. За такої побудови роботи стає неможливою поява специфічної верстви бюрократів, які б займалися тільки оцінюванням діяльності інших, не працюючи при цьому безпосередньо у навчальних закладах. Працівники агенцій водночас займаються впорядкуванням отриманих звітів, організацією процесу оцінювання тощо. QAA обов'язково публікує звіти про проведені оцінювання. Уся ця інформація знаходиться у вільному доступі на веб-сайті Асоціації. Усі університети та коледжі проходять оцінювання раз на 6 років у рамках Інституційного аудиту. За результатами Інституційного аудиту виносяться судження про рівень довіри, який можна надати теперішньому менеджменту якості програм та гарантування рівня академічних стандартів присуджуваних ступенів.

На жаль, у звіті Європейської комісії "The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report" Україна за ознакою незалежності системи оцінювання якості вищої освіти та за рівнем міжнародної участі в зовнішньому забезпеченні якості вищої освіти представлена як країна, що не відповідає європейським стандартам та рекомендаціям [3].

У європейській практиці оцінювання якості освіти особливе місце посідає акредитація навчальних закладів. Більшість національних акредитаційних структур (агенцій, бюро) спираються в своїй діяльності на такі принципи:

- незалежність від держави й ВНЗ, залучення зовнішніх експертів;
- первинне оцінювання проводять ВНЗ;
- зовнішнє оцінювання включає відвідування ВНЗ і спільну експертизу;
- публікацію звітів.

Суть акредитації, як правило, має подвійну спрямованість: на освітні програми (програмна, спеціалізована акредитація) і на ВНЗ (інституційна акредитація). Співвідношення між обома типами акредитації в різних освітніх системах вибудовуються неоднаково. В останні роки відмічається зменшення напруги між ними, а також тенденція до їх зростаючого суміщення (поєднання).

Триває пошук потрібного балансу, оскільки просте інституційне оцінювання не досягає базових складових діяльності ВНЗ, а програмне оцінювання обертається для багатьох ВНЗ зайвим адміністративним тягарем.

Намітилося зближення базових методологічних складових забезпечення якості вищої освіти за допомогою акредитацій, що передбачають:

- незалежність агенцій і органів;
- самообстеження (самооцінювання, самосертифікація);
- зовнішні перевірки рівними;
- підсумковий звіт;
- статистичні дані;
- показники ефективності;
- залучення роботодавців, випускників, студентів;
- звіти зовнішніх експертів;
- внутрішні процеси оцінювання.

Таким чином, у переважній більшості країн світу створені та успішно функціонують міжнаціональні та національні системи оцінювання якості освіти. Як правило, ці системи є достатньо незалежними від органів управління освітою та продукують об'єктивну інформацію, що може бути основою для корегування стратегії і тактики освітніх політик; порівняльного дослідження результатів функціонування освітніх систем та забезпечення ефективних процесів мобільності студентів і викладачів; самоудосконалення діяльності закладів освіти.

На жаль, в Україні відсутня система моніторингу якості в національній системі освіти. Незважаючи на численні декларації про необхідність її створення, доручення Президентів України, прийняті програмні і нормативні документи, така система не існує.

Склалася ситуація, коли український політикум, здійснюючи реформування освітньої галузі, не має достатньої волі та знань для створення ефективної системи моніторингу якості освіти, а громадянське суспільство - ефективних інструментів і можливостей для участі в цьому процесі.

В Україні немає спеціалізованої інституції, яка б у національному масштабі планувала стратегію, розробляла методологію, єдиний інструментарій, програмне забезпечення моніторингових досліджень у галузі освіти; здійснювала збір, інтеграцію, обробку, аналіз та інтерпретацію даних, отриманих за результатами досліджень; забезпечувала їх оприлюднення та інформування громадськості про стан справ.

Окрім цього, Україна - єдина серед країн ЄПВО, де не існує жодної незалежної, неурядової, недержавної агенції із зовнішнього оцінювання якості вищої освіти, діяльність яких ґрунтувалась би на європейській методології і принципах.

У зв'язку з цим необхідно зазначити, що Україна у 2008 року стала повноправним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості освіти (EQAR) разом із іншими країнами-учасниками Болонського процесу.

Однак представники нашої країни в останні роки не відвідують ключові заходи Реєстру. Україна не делегувала до організації свого постійного представника, який повинен був вивчати тенденції із забезпечення зовнішньої якості вищої освіти у ЄПВО та координувати цей напрям і вид діяльності в нашій державі.

Упродовж трьох років Україна не сплачує внески повноправного члена Реєстру і, зрозуміло, не представлена в ньому жодною незалежною агенцією із забезпечення якості відповідно до стандартів та рекомендацій ENQA [4].

Варто зазначити, що приєднання до Реєстру українських незалежних агенцій із забезпечення якості вищої освіти могло б забезпечити:

- підвищення довіри і авторитету України в галузі забезпечення якості вищої освіти, визнання кваліфікацій вищої освіти випускників українських ВНЗ у ЄПВО та інших регіонах світу, зростання рівня співпраці України з іншими європейськими країнами та Європейською комісією;

- більш успішне залучення України до європейської системи забезпечення якості у вищій освіті;

- покращення можливостей України впливати на процес забезпечення якості вищої освіти в Європі;

- підвищення якості вищої освіти в Україні.

Однак реальні кроки щодо створення подібних інституцій незалежних агенцій в Україні до сьогодні не зроблені. Їхня діяльність не передбачена діючим законодавством.

Оскільки в Україні, на відміну від розвинених європейських країн, практики гарантування якості освіти через участь у цьому процесі незалежних акредитаційних агенцій не існує, успішне запровадження такої практики повинне відбуватися у кілька етапів, кожен з яких передбачає необхідність вжиття відповідних заходів [1].

I етап. Законодавчо-нормативне забезпечення.

1. Міністерству освіти і науки за участі представників ВНЗ, зацікавлених громадських організацій розробити проект Закону «Про діяльність акредитаційних агенцій з гарантій якості вищої освіти», в якому дати законодавче визначення статусу акредитаційних агенцій, принципів і цілей їхньої діяльності та гарантій незалежності від навчальних закладів і державних органів.

2. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти, Національній академії педагогічних наук України із залученням експертів представників освітньої спільноти розробити конкретизовані «Стандарти і рекомендації для гарантії якості вищої освіти, які відповідатимуть «Стандартам й рекомендаціям для гарантії якості вищої освіти в європейському просторі

вищої освіти» з урахуванням особливостей національної системи вищої освіти. В цих стандартах передбачити як вимоги до якості самої освіти, так і до якості діяльності акредитаційних агенцій із гарантії якості освіти.

II етап. Створення і початок діяльності агенцій з гарантії якості освіти.

1. Міністерству освіти і науки створити реєстр акредитаційних агенцій з гарантії якості вищої освіти, забезпечити впровадження затверджених стандартів якості діяльності цих організацій.

2. Міністерству освіти і науки, новоствореним акредитаційним агенціям за участі ВНЗ сформувати прозорі оцінювальні процедури й їхню відповідність європейським стандартам якості та цілям акредитації.

III етап. Контроль діяльності агенцій з гарантії якості освіти.

1. Покласти на Міністерство освіти і науки, акредитаційні агенції та вищі навчальні заклади визначення та запровадження процедур періодичної зовнішньої перевірки діяльності агенцій із гарантії якості освіти і підтвердження їхнього статусу. В таких процедурах обов'язково повинна бути передбачена участь у призначенні експертів незацікавленої третьої сторони, наприклад, Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти.

2. Організація підтвердження компетентності експертів, залучених агенціями до своєї діяльності, їхнього навчання й сертифікації здійснюється за участі зацікавлених учасників процесу забезпечення гарантії якості вищої освіти, а саме: Міністерства освіти і науки, ВНЗ, власне акредитаційних агенцій із можливим залученням європейських інституцій із забезпечення гарантії якості.

Таким чином, Україна намагається створити власну систему оцінювання якості освіти, що є складовою частиною максимально централізованої системи управління освітньою галуззю. Замість підготовки законодавчих і нормативних документів, які створюють правове поле для функціонування незалежних структур із оцінювання якості освіти; пошуку та залучення різних джерел інвестування їхньої діяльності; здійснення відповідної організаторської роботи, готуються та приймаються нормативні акти, якими формується неадекватна вимогам сьогодення система моніторингу, що не зможе забезпечити органи управління об'єктивною та достовірною інформацією про стан якості вищої освіти.

Аналіз Європейських стандартів забезпечення якості вищої освіти дозволяє виділити основні вимоги і напрямки імплементації європейської системи забезпечення якості освіти в Україні, які стосуються як внутрішнього, так і зовнішнього забезпечення [13]:

- чітке визначення політики і пов'язаних з нею процедур забезпечення якості;
- стратегія, політика, процедури і виконавці повинні мати визначений офіційний статус;
- формулювання і оприлюднення і послідовне дотримання критеріїв, на яких повинна базуватись будь-яка діяльність із забезпечення якості.
- відповідність доступних ресурсів поставленим цілям та процедурам їх реалізації;
- участь у процесах забезпечення якості усіх зацікавлених сторін.
- регулярний моніторинг і звітність;
- публічність і доступність усієї інформації з питань забезпечення якості освіти.

Виконання вказаних вимог передбачає здійснення наступних заходів:

- розробка рекомендації щодо запровадження національних Стандартів та Рекомендацій для забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти;
- створення системи акредитацій та Національного освітнього акредитаційного центру;
- підвищення міжнародного рівня участі України у зовнішній системі забезпечення якості;
- розробка та запровадження правових механізмів участі роботодавців в процедурі контролю та суспільної відповідальності за якість вищої професійної освіти;
- підвищення рівня участі студентів у національній системі забезпечення якості;
- запровадження постійно діючого моніторингу якості вищої освіти з урахуванням світового, європейського та національного досвіду;
- удосконалення рейтингової системи оцінювання результатів діяльності вищих навчальних закладів як інструментів управління якістю вищої освіти;

- запровадження і розвиток практики забезпечення доступності і прозорості інформації з питань забезпечення якості у вищій освіті на всіх рівнях: окремого ВНЗ, національному та міжнародному рівнях.

Міжнародна освітня спільнота сьогодні сходиться на думці, що немає і не може бути абсолютно ефективної інтернаціональної системи забезпечення гарантії якості вищої освіти. Кожна країна вирішує це питання з врахуванням особливостей національної системи вищої освіти. Але ми не повинні в цьому питанні обходити світовий та загальноєвропейський досвід, а найшвидше об'єднатися з існуючими інституціями. Таким чином, очевидно, що система вищої освіти України мусить іти шляхом взаємного наближення власних напрацювань та новітнього європейського досвіду в питанні вироблення стандартів якісної освіти. Доцільним, на наш погляд, є посилення уваги до таких напрямків роботи, як:

- створення систем якості різних рівнів ;
- розробка систем менеджменту якості;
- створення незалежних агентств з гарантування якості вищої освіти.

Список літератури

1. Карпенко Європейський досвід для створення ефективної системи контролю та оцінки якості вищої освіти в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/745/> - Заголовок з екрану.
2. QS World University Rankings 2011/12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2011> – Заголовок з екрану.
3. Згуровський М. Україна: вища освіта на зламі суспільного розвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://euroosvita.net/index.php/?category=1&id=2524> - Заголовок з екрана.
4. Бабин І.І. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / І.І. Бабин, Л.М. Гриневич, І.Л. Лікарчук та ін. – К.: МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; Х.: Факт, 2011. - 96 с.
5. Бабин І. Формування системи забезпечення якості вищої освіти // Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. - Ч. 2 / Упоряд.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І. Бабин. — Т.: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. - С. 109-117.
6. Якименко Ю.І. Вдосконалення системи контролю якості вищої технічної освіти та Болонський процес / Ю.І. Якименко // Матеріали Всеукраїнської наради ректорів вищих технічних закладів "Вища технічна освіта України і Болонський процес". - Х.: НТУ "ХПІ", 2004. - С. 124-136.
7. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. "Realising the European Higher Education Area" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.bologna-berlin2003.de/pdf/Communique1.pdf - Заголовок з екрану.
8. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf - Заголовок з екрану.
9. Стандарти та норми забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти // Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. - Ч. 3 / Упоряд.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин; За ред. С.М. Ніколаєнка - Т.; Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. — С. 83-109.
10. Graz Declaration 2003 Forward from Berlin: the Role of the Universities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unizg.hr/rz/dokumenti/grazdec.pdf> – Заголовок з екрана.
11. Report to the London conference of ministers on a European Register of Quality Assurance Agencies [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // www.enqa.eu/pubs.lasso - Заголовок з екрану.
12. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://qaa.ac.uk/abouts/Pages/default.aspx/> - Заголовок з екрану.
13. Карпенко М. Система забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі та механізми її імплементації в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/juni08/16.htm> - Заголовок з екрану.